

Sygn. akt III CSK 251/08

POSTANOWIENIE

Dnia 22 stycznia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku B.K.

przy uczestnictwie K.K.

o podział majątku wspólnego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 stycznia 2009 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 27 maja 2008 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 31 października 2007 r. dokonał podziału majątku wspólnego byłych małżonków B. i K.K. Podstawowym składnikiem tego majątku jest prawo do odrębnej własności lokalu mieszkalnego o pow. 72,46 m² położonego w K. przy ul. R., którego wartość ustalona została na 442.990 zł. Lokal został przyznany uczestniczce postępowania, mieszkającej w nim wraz z matką i niepełnosprawną córką. Jednocześnie Sąd uznał, że ze względu na zasady współżycia społecznego nie do przyjęcia jest czysto matematyczne rozliczenie jego wartości. Najemcą lokalu był ojciec uczestniczki; po jego śmierci uczestniczka uzyskała wyrok ustalający, że wstąpiła w stosunek najmu po ojcu. Nabycie prawa własnościowego do lokalu nastąpiło przez małżonków od Gminy K. po cenach preferencyjnych i przy znacznej pomocy finansowej matki uczestniczki, przebywającej wówczas w celach zarobkowych w USA. Uwzględniając ten sposób nabycia prawa do lokalu oraz sytuację osobistą obojga byłych małżonków, a zwłaszcza fakt, że uczestniczka opiekuje się niepełnosprawną córką, Sąd uznał za uzasadnione obniżenie spłaty przypadającej wnioskodawcy od wartości lokalu. W tym celu ustalił, jaką kwotę na jego wykupienie zainteresowani musieliby wyłożyć obecnie. Jest to suma 120.620,93 zł. i połowę tej kwoty, czyli 60.310,47 zł. zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy. Wszystkie ruchomości znajdujące się w lokalu oraz samochód marki fiat cinquecento Sąd przyznał uczestniczce, a wnioskodawcy samochód marki mercedes. Jako składnik majątku dorobkowego uwzględnił też Sąd kwotę 16.900 zł., pobraną przez wnioskodawcę ze wspólnego konta w trakcie postępowania rozwodowego. Po dokonaniu wzajemnych rozliczeń na tych zasadach, do zasądzenia od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy pozostała kwota 51.478,47 zł., której płatność rozłożył Sąd na sześć rat – ostatnia płatna do 28 lutego 2010 r.

Rozpoznając apelacje obojga zainteresowanych od tego rozstrzygnięcia, Sąd Okręgowy w K. uznał, powołując się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 6 stycznia 2000 r., I CKN 320/98, że niedopuszczalne jest obniżenie na podstawie art. 5 k.c. spłaty należnej wnioskodawcy z tytułu wartości przyznanego uczestniczce lokalu mieszkalnego,

gdyż doszłoby tą drogą do swoistego wyłączenia z przysługującego mu prawa własności i to bez ekwiwalentu, co pozostawałoby w sprzeczności z art. 21 i art. 64 ust. 2 Konstytucji. Jednocześnie uwzględnił argument apelacji uczestniczki, że do majątku dorobkowego (wspólnego) powinno się zaliczyć całość pobranych przez wnioskodawcę wypłat z konta bankowego, tj. kwotę 40.140 zł, a nie, jak przyjął Sąd Rejonowy, 16.900 zł. Po dokonaniu tych korekt, Sąd Okręgowy zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy dopłatę w kwocie 201.043 zł, płatną w ciągu roku z ustawowymi odsetkami w razie opóźnienia. W pozostałej części obie apelacje zostały oddalone,

Postanowienie Sądu Okręgowego zakwestionowała skargą kasacyjną uczestniczka postępowania w części oddalającej jej apelację oraz zasądzającej podwyższoną dopłatę bez rozłożenia na raty. Zarzuciła naruszenie art. 5 k.c. oraz art. 382 i art. 233 § 1 k.p.c., wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przemianom systemowym, jakie dokonują się w naszym kraju po 1989 r., towarzyszy przewartościowanie ocen wielu instytucji prawnych, w tym praktyki stosowania klauzul generalnych, z art. 5 k.c. na czele. Próbowano nawet zakwestionować konstytucyjność tego przepisu, jednakże Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 17 października 2000 r., SK 5/99 (OTK Zb. Urz. 2000, nr 7, poz. 254) nie podzielił tego skrajnie radykalnego stanowiska. Ogólna tendencja w judykaturze i w doktrynie jest taka, że przepis ten może być stosowany w sytuacjach wyjątkowych i w sposób bardzo powściągliwy. Akceptacja tej dyrektywy nie zdołała zapobiec rozbieżnościom w orzecznictwie, które nie ominęły także występującej w sprawie problematyki dopuszczalności zastosowania art. 5 k.c., jako podstawy do obniżenia spłat, czy dopłat udziałów w sprawie o podział majątku dorobkowego. I tak przykładowo w postanowieniu z dnia 25 maja 1998 r. I CKN 684/97, niepubl., Sąd Najwyższy opowiedział się za taką możliwością, natomiast w postanowieniu z dnia 6 stycznia 2000 r., I CKN 320/98 (OSNC 2000, nr 7 – 8, poz. 133) wykluczył ją.

Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, stanowisko wyłączające w sposób kategoryczny dopuszczalność stosowania art. 5

k.c. w sprawach o podział majątku dorobkowego (wspólnego) jest zbyt rygorystyczne i nie można go zaaprobować z dwóch co najmniej powodów. Po pierwsze, jak trafnie przypomniano i podkreślono w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2007 r., III CZP 117/06 (OSNC 2007, nr 11, poz. 165), dominujący pogląd trafnie przyjmuje założenie, że, poza nielicznymi wyjątkami, nie ma podstaw do generalnego wyłączenia stosowania art. 5 k.c. w poszczególnych kategoriach spraw. Z jednej bowiem strony przestrzeganie zasad współżycia społecznego powinno być immanentnym czynnikiem oceny postaw i zachowań wszystkich uczestników obrotu społecznego, z drugiej zaś odwołanie się do tej klauzuli generalnej pozwala sądowni na uwzględnienie złożoności i bogactwa życia, umożliwiając mu realizację zasady słuszności w orzekaniu. Wyjątkiem spraw, w których - ze względu na ich specyfikę nie stosuje się art. 5 k.c. - są sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz o ustalenie nieważności czynności prawnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1965 r., I CR 265/65, OSNCP 1966, nr 7 -8, poz. 123, z dnia 22 września 1987 r., III CRN 265/87, OSNCP 1989, nr 5, poz. 80, oraz z dnia 10 października 2002 r., V CK 370/02, OSNP 2004, nr 2, poz. 21). Po drugie zaś, nie jest przekonujący koronny argument Sądu Najwyższego, powołany w postanowieniu I CKN 320/98 przeciwko możliwości obniżenia spłat lub dopłat na podstawie art. 5 k.c., o sprzeczności tego przepisu z konstytucyjną ochroną prawa własności, skoro takiej sprzeczności co do zasady nie dopatrył się Trybunał Konstytucyjny w powołanym wyroku Sk 5/99. Tym bardziej nie można się zgodzić z poglądem wyrażonym przez Sąd Okręgowy, że obniżeniu dopłaty sprzeciwia się konstytucyjny zakaz wywłaszczania bez zapewnienia słusznego odszkodowania, gdyż zakaz z art. 21 ust. 2 Konstytucji odnosi się do wywłaszczania na cele publiczne, dokonywanego przez władze publiczną, a nie do stosunków z zakresu prawa prywatnego. W rezultacie trzeba dojść do wniosku, iż nie można w sposób generalny wyłączyć możliwości zastosowania art. 5 k.c. jako podstawy do obniżenia spłat lub dopłat z udziałów przy podziale majątku wspólnego byłych małżonków. Dopuszczalność takiej sądowej korekty wysokości tych należności musi być, rzecz jasna, usprawiedliwiona wyjątkowymi okolicznościami. Czy takie zachodzą

w rozpoznawanej sprawie, nie można przesądzić w obecnym jej stanie. Potrzebne są w tej mierze szczegółowe ustalenia, co do sytuacji osobistej i majątkowej obojga byłych małżonków i na tym tle ustalenie realnych możliwości płatniczych uczestniczki, z uwzględnieniem stanu i rzeczywistej wartości nieruchomości położonej w R., należącej do niej i do jej siostry. Takich ustaleń i ocen w zaskarżonym postanowieniu zabrakło, wobec przyjęcia przez Sąd Okręgowy założenia o niedopuszczalności stosowania art. 5 k.c. Dokonanie tych ustaleń pozwoli też rozstrzygnąć kwestię ewentualnego rozłożenia zasądzonej należności na raty.

Uzasadniało to uwzględnienie skargi kasacyjnej (art. 398¹⁵ w zw. z art. 13 § 2 i art. 108 § 2 k.p.c.).